

Araştırma makalesi Research article

COVID-19 Pandemisi Sürecinde Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Deneyimleri

**Simge EVRENOL ÖÇAL¹, Ayşe AKBIYIK², Gülşen IŞIK³, Nuray EGELİOĞLU CETİŞLİ⁴,
Yasemin TOKEM⁵**

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, COVID-19 pandemisi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin olumlu/olumsuz deneyimleri ve hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitimin etkinliğine yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Gereç ve Yöntem: Nitel araştırma türünde fenomenolojik yaklaşımla yürütülen çalışmada veriler bir devlet üniversitesinde 2020-2021 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 14 hemşirelik öğrencisinden Tanıtıcı Özellikler Soru Formu ve Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından tümevarım yaklaşımı ve içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamasının 20.71±1.32 yıl olduğu, %71.4'ünün kadın, %21.4'ünün birinci, %28.6'sının ikinci, %21.4'ünün üçüncü ve %28.6'sının dördüncü sınıfta öğrenim gördüğü belirlenmiştir. Nitel verilerin içerik analizi sonucunda uzaktan eğitimin avantajları, uzaktan eğitimin dezavantajları, kazanımlar, güçlükler, endişeler ve öneriler olmak üzere altı tema oluşturulmuştur.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitimde elde ettikleri avantajlar ve kazanımların dezavantaj ve güçlüklerle oranla daha az olduğu söylenebilir. Teknolojik altyapı gereksinimi, derslerin işleyiş şeklinin yüz yüze eğitimden farklı olması ve öğrencilerin iç ve dış motivasyonları bunu etkileyen önemli faktörlerdendir. Mevcut ortamda pandemi büyük oranda sona ermiş gibi görünse de gelecekte farklı nedenlerle yine küresel bir krizle karşılaşılması olasılığına karşı hemşirelik eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının acil durum planları olmalıdır.

Anahtar kelimeler: COVID-19, eğitim, hemşirelik, uzaktan eğitim

ABSTRACT

Experiences of Nursing Undergraduate Students on Distance Education during the COVID-19 Pandemic

Aim: This study was conducted to determine nursing students' positive/negative experiences regarding distance education and their thoughts on its effectiveness in nursing education during the COVID-19 pandemic.

Material and Methods: In the study conducted with a phenomenological approach in the type of qualitative research, the data were collected from 14 nursing students studying at a state university in the 2020-2021 academic year by using the Descriptive Characteristics Questionnaire and Semi-Structured Individual Interview Form. The data were evaluated by inductive approach and content analysis.

Results: The mean age of the students participating in the study was 20.71±1.32, 71.4% were female, 21.40% were first, 28.60% were second, 21.40% were third, and 28.60% of them were in their fourth years in nursing education. Six themes were created: advantages of distance education, disadvantages of distance education, gains, difficulties, concerns, and suggestions.

Conclusion: The advantages and gains of nursing students in distance education are less than the disadvantages and difficulties. The need for technological infrastructure, the fact that the process of online courses is different from face-to-face education, and the internal and external motivations of the students are important factors affecting this outcome. Higher education institutions should have emergency plans in case a global crisis is reencountered in the future.

Keywords: COVID-19, distance education, education, nursing

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: simge.evrenol.ocal@gmail.com , Tel: +90 (232) 329 35 35/4814, ORCID: 0000-0002-6164-3099

² Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: ayseakbyk@hotmail.com, Tel: +90 (232) 329 35 35/4827, ORCID: 0000-0003-0513-5433

³ Arş. Gör. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: glsen20@gmail.com, Tel: +90 (232) 329 35 35/4823, ORCID: 0000-0002-0270-2415

⁴ Doç. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: nurayegelioglu@gmail.com, Tel: +90 (232) 329 35 35/4813, ORCID: 0000-0001-6194-3131

⁵ Prof. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: ytokem@yahoo.com, Tel: +90 (232) 329 35 35/4710, ORCID: 0000-0001-9140-2846

Geliş Tarihi: 07 Eylül 2022, Kabul Tarihi: 11 Ağustos 2023

Atf/Citation: Evrenol Öçal S, Akbiyik A, Işık G, Egelioglu Cetişli N, Tokem Y. COVID-19 pandemisi sürecinde hemşirelik lisans öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik deneyimleri. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2024;11(1):8-18. DOI: 10.31125/hunhemsire.1172210

GİRİŞ

Dünyayı etkisi altına alan ve yaklaşık iki yıldır devam eden COVID-19 pandemisi sosyal, ekonomik ve politik sonuçları olan ve yaşamın her yönünü etkileyen küresel bir krize neden olmuştur¹. Eğitim sistemi bu alanlardan biridir ve ilk kez bu kadar büyük ölçüde etkilenmiştir. Pek çok ülkede tüm kademelerde okullar kapatılarak eğitim öğretime ara verilmiştir². UNESCO, 151 ülkede okulların kapandığını ve yaklaşık 1.5 milyar öğrencinin bu durumdan etkilendiğini bildirmiştir³. Ülkemizde de sosyal mesafenin artırılması ve enfeksiyon geçişinin azaltılması amacıyla tüm öğretim kurumlarıyla birlikte yükseköğretim kurumlarında da 16 Mart 2020 tarihinden itibaren eğitime ara verilmiş, eğitim 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılından 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılına kadar uzaktan eğitimle sürdürülmüştür⁴⁻⁶.

Pandemi nedeniyle eğitimde ortaya çıkan bu değişim hemşirelik eğitimini de etkilemiş, yüz yüze sınıflar, klinik beceri laboratuvarları ve öğrencilerin klinik uygulamaları ya askıya alınmış ya da kısıtlanmış ve geleneksel yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçiş yapılmak durumunda kalmıştır^{7,8}. Bu süreçte hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitimde senkron, asenkron veya eğitimcinin katılımı olmadan öğrencinin dersi kendi kendine çalışması şeklinde üç yöntemin kullanıldığı belirlenmiştir⁹. Ülkemizde de yükseköğretim kurumları sahip oldukları altyapı olanakları doğrultusunda, asenkron ya da senkron dersler şeklinde eğitimi sürdürmüşlerdir¹⁰.

Uzaktan eğitim önemli bir öğrenme stratejisidir ve öğrencilere zaman ve mekandan bağımsız olarak esnek bir öğrenme fırsatı sunmaktadır^{11,12}. Ayrıca eğitim-öğretimin önemli düzeyde aksadığı bir dönemde öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırması, mezun olamama ya da dönem kaybetme gibi olası mağduriyetleri önlemesi açısından da önem taşımaktadır¹³⁻¹⁵. Buna karşın pandemi sürecinde hızlıca uygulanmaya başlanan uzaktan eğitim sisteminde pek çok sorunun da ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. COVID-19 pandemisinden önce hemşirelik öğrencilerinin öğrenme sürecini etkileyen faktörler; bireysel öğrenme yönetimi, akademik öz-yeterlilik ve psikolojik hazır oluştuktaki yetersizlikler olarak belirtilirken^{16,17} COVID-19 sürecinde klinik uygulama eğitiminin azalması/durması, sürekli öğrenmeye odaklanmanın zor olması ve eğitimcilerle doğrudan temasın azalması nedeniyle etkileşimde zorlanma şeklinde belirtilmektedir^{18,19}. Hemşirelik öğrencilerinden, bu değişen öğrenme ortamında yetkin sağlık profesyonelleri olarak yetiştirebilmeleri için teorik ve pratik beceriler edinme sürecinde potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaları ve motivasyonlarını da korumaları beklenmiştir. Bu durum öğrencilerin öğrenmelerini etkilemiştir. Çalışmalarda COVID-19 pandemisinden sonra hemşirelik öğrencilerinin online eğitimdeki öğrenme sürecinin öğrenme motivasyonu⁹, internetin kullanılabilirliği, öğrenme ortamı ve öğrenmenin verimliliği^{8,9,20} ve akran ve eğitimcilerle etkileşimdeki yetersizlikler⁸ gibi faktörlerden etkilendiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, COVID-19 pandemisini takiben değişen öğrenme ortamında hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitimle öğrenme süreçlerine ilişkin

araştırmalar sınırlıdır ve hemşirelik eğitiminin kalitesinin artırılmasında farklı örneklerle yapılmış yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitimle değişen öğrenme durumlarını doğru bir şekilde yansıtmak için hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini ve düşüncelerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Pandemi sürecinde yürütülen çalışmada öğrencilerden elde edilen görüşlerin hemşirelik eğitiminin bir parçası haline gelen uzaktan eğitim sisteminin niteliğinin ve kalitesinin iyileştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı ve hemşirelik eğitimi ilgilendiren yaşanması olası farklı krizlerin çözümünde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma içerik analizi yöntemi kullanılarak fenomenolojik yaklaşımla yürütülmüş nitel bir çalışmadır. Bu çalışmadaki fenomen COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitimle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin aldıkları eğitim deneyimleriyle ilgili bakış açılarıdır.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İzmir’de bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Nitel araştırmaların doğası gereği herhangi bir örnekleme hesabı yapılmamış olup, elde edilen veriler doyuma ulaştığında veri toplama işlemine son verilmiştir. Pandemi sürecinde örnekleme hızlı ulaşımın sağlanabilmesi amacıyla kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Hemşirelik öğrencilerine mail yoluyla ulaşılarak çalışmaya davet edilmiş; katılmayı kabul eden ve elektronik görüşme programlarını kullanabilecek alt yapıya sahip olan (internet ve bilgisayar, telefon veya tablet) öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin davet ile birlikte paylaşılan Tanıtıcı Özellikler Soru Formunu doldurması istenmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olanlardan formu dolduranlar, görüşme için tarih ve saat belirlenerek görüşmeye alınmıştır. Verilerin 14. görüşmede doygunluğa ulaşması nedeniyle araştırmanın örneklemini 14 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Tanıtıcı Özellikler Soru Formu

Bu form, araştırmacılar tarafından öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır ve öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, yaşadığı yer, aile özellikleri, internet kullanımları ile ilgili 10 sorudan oluşmaktadır.

Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine ilişkin olumlu/olumsuz deneyimleri ve hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitimin etkinliğine yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan form yedi adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır (Tablo 1). Forma ilişkin üç hemşire akademisyenden uzman görüşü alınmış, iki öğrenci ile pilot görüşme yapılarak soruların anlaşılabilirliği veya varsa yeni soru ihtiyacı olup olmadığı değerlendirilmiş ve görüşme

formuna son şekli verilmiştir. Yapılan pilot görüşmenin verileri çalışmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Görüşmeler, nitel araştırmalar konusunda deneyimi olan üç araştırmacı tarafından (SEÖ, AA, GI) katılımcıların alışık oldukları video konferans programı üzerinden, yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yapılmıştır (Tablo 1). Araştırmacılardan biri moderatör olarak görüşmeyi yönetirken diğeri aynı zamanda video görüntülerini takip ederek not tutmuştur. Not tutan araştırmacı görüşmeye müdahale etmemiştir. Gizliliğin sağlanması için her katılımcının görüşme öncesinde araştırmacının kendisine hitap etmesini sağlayan bir takma isim belirlemesi istenmiştir. Görüşme sırasında seslerinin kayıt altına alınacağı, görüntü kayıtlarının alınmayacağı konusunda bilgi verilmiş ve onamları alınmıştır. Görüşmeler ortalama 40-60 dk sürmüştür. Nitel uygulama sırasında toplanan verilerin olgunlaşarak doyum sağlaması (verilerin yinelenme göstermesi, ek bir verinin elde edilmemesi, yeni bir bilgi ya da görüş elde edilmediği), araştırmayla ilgili tüm soruların cevaplandırıldığı (nokta) uygulamanın sonlandırılmasında ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzaktan eğitim sırasında yaşadığınız olumlu/olumsuz deneyimlerinizden bahsedermisiniz? 2. Uzaktan eğitim süresince öğrenci-öğretim elemanı etkileşimi hakkında neler düşünüyorsunuz? 3. Uzaktan eğitimde dersin işleyişinin senkron olması sizi nasıl etkiledi? 4. Uzaktan eğitimde dersin işleyişinin asenkron olması sizi nasıl etkiledi? 5. Uzaktan eğitim sırasında öğrenmenizi etkileyen faktörlerden bahsedermisiniz? 6. Uzaktan eğitim sürecinde dersin değerlendirmesi için yapılan uygulamalar hakkındaki olumlu/olumsuz düşünceleriniz nelerdir? 7. 3-4. Sınıflara yöneltilen soru: Uzaktan eğitimin mezuniyet sonrası iş yaşamınızda mesleki yeterlilik konusunda sizi nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz? (3-4 sınıflar için, olumlu/olumsuz açıdan değerlendirme) 1-2. Sınıflara yöneltilen soru: 1. ve 2. Sınıf öğrencisi olarak hemşirelik eğitiminizi uzaktan alıyorsunuz ve eğitimin olması gereken bazı uygulamalarından şu an için hiç yararlanamadınız. Bu eksikliğin ileride mesleki yaşamınızı nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel veri analizinde, tümevarım yaklaşımı ve içerik analizinden yararlanılmış, veriler araştırmacılar tarafından Braun & Clarke'nin tematik analiziyle değerlendirilmiştir²¹. Birinci aşamada (transkripsiyon ve veri doğrulama) iki araştırmacı tarafından, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan nitel veriler ve görüşmeler sırasında elde edilen notlar birleştirilerek transkripsiyonu yapılmıştır. İkinci aşamada (verilerin kodlanması) üç araştırmacı tarafından transkripsiyonlar incelenmiş, anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği belirlenmiş, kendi içinde anlamlı bir bölüm oluşturanlar kodlanarak 354 kod ve 33 kategori elde edilmiştir. Üçüncü aşamada (ilk temaların bulunması) ortaya çıkan kodlardan ve kategorilerden yola çıkarak verileri genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında

toplayabilen temalar belirlenmiştir. Araştırmacıların tümü bir araya gelerek belirlenen temaları tartışarak fikir birliği oluşturmuşlardır. Dördüncü aşamada (temaların geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi) araştırmacılar tarafından toplanan veriler, kodlama ve tematik kodlama sonucunda, kendi görüş ve yorumlarına yer vermeden veri setiyle ilişkili olup olmadığı kontrol edilerek hazırlanmıştır. Beşinci aşamada (temaların tanımlanması, isimlendirilmesi ve doğrulanması) kodlamalar sonunda belirlenen temaların sınırları çizilmiş ve tanımlanan temalar katılımcılara sorularak elde edilen açıklamaların doğrulanması istenmiştir. Son aşamada ise araştırma sonuçları raporlanmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Yapılan çalışmada geçerlik ve güvenilirliği sağlayabilmek için inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlık ve teyid edilebilirlik kriterleri sağlanmıştır. Derinlik odaklı veri toplama, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi gibi stratejiler güvenilirliği sağlamak için benimsenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılardan onay alınarak bir araştırmacı gözlemci olarak görüşmelere katılmış, diğer araştırmacı görüşmeyi sürdürmüştür. Araştırmacılar tarafından yönlendirici sorulardan kaçınılmış ve iletişim kurallarına uygun olarak özetleme ve somutlaştırma ilkelerine dikkat edilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından birbirinden bağımsız şekilde değerlendirilmiştir. Daha sonra kodlayıcılar arasındaki tutarsızlıklar tartışılmış ve fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerden verileri okuyup onaylamaları istenmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Çalışma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yürütülmüştür. Veriler, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan etik kurul onayı (Karar No: 1045, Karar Tarihi: 22.10.2020), öğrencilerden de hem yazılı hem de sözlü onam alındıktan sonra toplanmıştır.

Araştırma Sınırlılıkları

Çalışmaya katılan öğrencilerle pandemi sürecinde online görüşme yöntemi kullanılarak görüşülmüştür. Bu nedenle öğrencilere ulaşılması konusunda araştırmacıların zorlanmasına ve görüşme sırasında bağlantının kesilmesi, sesin azalması gibi teknik aksaklıklar bazı görüşmelerin kesintiye uğramasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu aksaklıklar görüşmeyi yürüten araştırmacılar tarafından farklı zamanlarda görüşmeye devam etme gibi yöntemlerle yönetilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamasının 20.71±1.32 yıl olduğu (min:18, max:23), %71.4'ünün kadın, %21.4'ünün birinci sınıf, %28.6'sının ikinci sınıf, %21.4'ünün üçüncü sınıf ve %28.6'sının dördüncü sınıfta öğrenim gördüğü, tamamına yakınının (%92.9) ailesinin gelir düzeyinin giderine eşit olduğu ve çoğunun (%71.4) büyükşehirde yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerden sadece bir tanesinin evinde internet yoktur (%7.1) ve uzaktan eğitim ile ilgili içeriklere telefonunun interneti ile bağlandığını belirtmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitim için kullandıkları

cihazların başında telefon (%78.6) ve bilgisayar (%71.4) gelmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özellikleri (n=14)

Özellikler	X̄±SS (Min-Maks)	
Yaş ortalaması (yıl)	20.71±1.32 (18-23)	
	n (%)	%
Cinsiyet		
Kadın	10	71.40
Erkek	4	28.60
Sınıf		
1. sınıf	3	21.40
2. sınıf	4	28.60
3. sınıf	3	21.40
4. sınıf	4	28.60
Aile gelir düzeyi		
Geliri giderinden az	1	7.10
Geliri giderine eşit	13	92.90
Yaşanılan yerleşim yeri		
İlçe	4	28.60
Büyükşehir	10	71.40
Evde internet varlığı		
Evet	13	92.90
Hayır	1	7.10
Uzaktan eğitim için kullanılan cihazlar*		
Tablet	11	78.60
Bilgisayar (dizüstü/masaüstü)	10	71.40
Telefon	1	7.14

*Öğrenciler birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir. Yüzdeler n üzerinden hesaplanmıştır.

X̄: Ortalama, SS: Standart sapma

COVID-19 pandemisi sürecinde hemşirelik lisans öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin deneyimlerini belirlemek amacıyla yapılan derinlemesine görüşmelerde uzaktan eğitimin avantajları, uzaktan eğitimin dezavantajları, kazanımlar, güçlükler, endişeler ve öneriler ana temaları ve bu temalara ait alt temalar belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Deneyimlerine İlişkin Belirlenen Temalar ve Alt Temalar

Temalar	Alt temalar
Uzaktan Eğitimin Avantajları	Zaman Planlamasında Esneklik ve Mekân Konforu
	Ders İşleyiş Şekli (Senkron/asenkron) ve Derse Katılım
	Kaynak Sağlama ve Derslerin Kayıt Edilmesi
Uzaktan Eğitimin Dezavantajları	Ölçme Değerlendirmede Kolaylık
	İnternet Erişimi ve Alt Yapı Yetersizliği
	Fiziki Ortam Yetersizliği
Kazanımlar	Ders İşleyiş Şekli (Senkron/asenkron) ve Derse Katılım
	Ölçme Değerlendirmede Zorluk
	Teknolojik Beceri Kazanımı
Güçlükler	Ulaşılabilirlik
	Öğretim Elemanı ve Arkadaşlarıyla Etkileşim
	Konsantrasyon/Motivasyon
Endişeler	Ev içi/Ders Yükü Sorumluluğu Artışı
	Öğrenmeye ve Mesleğe İlişkin Kaygı
Öneriler	Eşit/Adil Değerlendirme
	Sistem Alt Yapısı
	Öğrenmeyi Destekleme/Materyal Sağlama
	Değerlendirme Yöntemi Önerileri

Uzaktan Eğitimin Avantajları

Zaman Planlamasında Esneklik ve Mekân Konforu

Hemşirelik öğrencilerinin neredeyse yarısı uzaktan eğitim sırasında ailesinden ayrı olmadığı için mutlu olduğunu, derse giriş planlamasını kendilerinin yapabildiğini, uzaktan eğitim sürecinde okul ve ev arasındaki mesafeyi gitmek zorunda olmadıkları için ulaşım konusunda zorlanmadıklarını ve bu durumun kendilerini olumlu olarak etkilediğini belirtmişlerdir.

... yurtta kalan arkadaşlar var ama uzaktan gelen benim gibi de arkadaşlar var ben mesela 2.5 saatte eve gidiyordum. Bu online derste olmadığı için yüz yüze dersten daha çok ders çalışmaya vaktimiz kaldı...(9 numaralı görüşme, 21 yaşında, 4.sınıf)

... Evden ayrı değilim onun için mutluyum...(8. Görüşme, 18 yaşında, 1.sınıf öğrencisi)

.... Olumlu yönleri mesela istediğimiz vakitte, uygun olduğumuz vakitte katılabiliyoruz derslere. Dersler kayıt altında olduğu için. Yani bence güzel özelliği bu. Hatta bence tek güzel özelliği bu...(5. Görüşme, 20 yaşında, 1. sınıf)

Ders İşleyiş Şekli (Senkron/asenkron) ve Derse Katılım

Katılımcıların tamamı çevrimiçi eğitim sürecinde ders işleyiş şeklinin önemli olduğunu ve derse katılımlarını etkilediğini bildirmiştir. Öğrenciler senkron derslerin asenkron derslere göre derse katılım motivasyonunu daha olumlu etkilediğini, öğrenme düzeyini ve öğretim elemanına soru sorma imkanını artırdığını belirtmişlerdir.

...Senkron ders daha iyi çünkü orada bir sorumuz olunca yazabiliyoruz, asenkron olunca sanki gidip Youtube'tan izliyormuşuz gibi oluyor. Evet...senkron olunca hocalarımız sanki yanınızdaymışız gibi geliyor bana... (2. Görüşme, 20 yaşında, 1. sınıf)

Siz anlattıktan sonra ders sonunda sorularımızı alıyorsunuz, aklımıza takılan bir şey olduğunda ya da işte anlamadığımız bir konu olduğunda herkes aynı şekilde yardımcı olmaya çalışıyor. Dersi en baştan anlatan hocalarımız da var, anlamadığımız yerleri bunlar da olumlu yönleri...(3. Görüşme, 22 yaşında, 3. sınıf)

... asenkron olduğunda sanki duvara bakıyormuşum gibi geliyor gerçekten ne kadar not alsam hiçbir kalıcılığı olmuyor. Hiçbir şey hatırlamıyorum. (13. Görüşme, 20 yaşında, 2. sınıf)

Kaynak Sağlama ve Derslerin Kayıt Edilmesi

Öğrencilerin bazıları online eğitim sürecinde derslere yönelik videoların sisteme yüklenmesinin ve derslerin kaydedilmesinin tekrar etme imkanını artırdığını ifade etmiştir. Uzaktan eğitimin teorik olarak öğrenme düzeyini olumlu etkilediğini, yüz yüze eğitimde kaçırılan konuları online eğitimde tekrar izleme imkânı olduğu için bu durumun öğrenme düzeyini artırdığını belirtmişlerdir.

...Hocam şöyle teorik olarak aslında daha iyi oldu denebilir daha çok tekrar etme olanağım oluyor. Hocalarımız önemli bir şey söylüyorlar ve ben onu bazen derste kaçırabiliyorum. Ama bu şekilde olunca teorik kısmı tekrar tekrar izleme olanağım var. Daha çok anlayabiliyorum ve daha çok öğrenme imkânım oluyor. (14. Görüşme, 22 yaşında, 4. sınıf)

...Dersi tekrar izleyebiliyorum kayıtlı olduğu için. Notlarımı dersten sonra bir daha videoyu izleyip çıkarabiliyorum. O

yüzden iyi bir şey. Sınav öncesi tekrar yapabiliyorum...(8. Görüşme, 18 yaşında, 1. sınıf)

...Daha rahat not alınabiliyor. Aldığım nota da güvenim oluyor. Çünkü derste söylenen nota bazen acaba hoca böyle mi söyledi böyle mi söylemişti? Yani o güvensizlik yok artık çünkü elimizde net bir belge var ve onu istediğimiz kadar izleyebildiğimiz için...(4. Görüşme, 22 yaşında, 4. sınıf)

Ölçme Değerlendirmede Kolaylık

Katılımcılardan bazıları ödevle değerlendirmenin sınava göre daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Ödevle değerlendirilen derslerin hazırlama süresinin fazla olduğunu ve sınav haftasına daha az sayıda dersin sınavının kaldığını ifade etmiş, bu durumu da olumlu olarak nitelendirmiştir. Ödev yapmanın öğrenciyi araştırma yapma konusunda teşvik ettiğini belirtmiştir.

... çok hızlı araştırma yapabiliyorum. Kafam radar gibi oradan oraya, oradan oraya birleştirir...(9. Görüşme, 21 yaşında, 4. sınıf)

... bazı derslerin sınavları yerine ödev veren hocalarımız var mesela. Onlarda sisteme çok önceden yükledikleri için ödevi önceden hazırlayabiliyoruz. Mesela sınavdan iki hafta önce sistemde duruyor ödev. Öncesinde hazırlayıp gönderebiliyorsun bu sefer diğer sınavlarınla çakışmamış oluyor yani 8 ders alırken şu an ben 7 derse hazırlanmış oluyorum (7.Görüşme, 21 yaşında, 2.sınıf)

Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

İnternet Erişimi ve Alt Yapı Yetersizliği

Öğrencilerden bazıları teknolojik ekipman eksikliği, internet ve elektrik kesilmesi gibi aksaklıklardan dolayı uzaktan eğitim sürecinden olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Uzaktan eğitim sırasında maddi imkansızlıklar nedeniyle derse girebilecek bilgisayarın olmaması ve internet bağlantısı ile ilgili sorunların öğrenme durumlarını olumsuz etkileyen faktörler olduğunu belirtmişlerdir.

...internete kolay erişimin olmaması bizi aslında çok fazla zorladı. En küçük elektrik kesintisinde bile sınavlarımız aksadı ya da bilgisayarımız yoksa ya da aniden bozulduğunda çok büyük etkileri oldu, ödev yetiştiremedik, sınavlara giremedik, derslere giremedik (12. Görüşme, 23 yaşında, 4. sınıf)

Fiziki Ortam Yetersizliği

Öğrencilerden bazıları ev ortamında ders dinlemenin zor olmasını, bazıları da evdeki fiziksel ortamın ve ders ortamı için ayrı bir alanın oluşturulamamasını olumsuz bir durum olarak ifade etmiştir. Bu durumun derslere sesli katılımı engellediğini ve ders motivasyonunu olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

...Bir sınıf içerisinde bulunmanın verdiği nizam ve düzen isteği evde bulunmanın rahatlığı ile çok ters tepti, açıkçası. Evde sürekli erişim halinde bulunabilmek, ben biraz daha tembelliğe eğilimli olabilirim bilmiyorum o kısmı ama, biraz daha bekliyorum sonra yapıyorum, işte şunu da yapıyorum sonra izliyorum, evde şurayı düzeltiyim, şurayı temizliyorum, gibi ötelemelere ve ertelemelere çok fazla yol açtı...(10. Görüşme, 20 yaşında, 4. sınıf)

...Ben şu anda ev ortamındayım benim küçük de olsa bir odam var, misal benim odamın yanında olan odaya geçmek için benim odamdan geçmek durumundalar, gün içerisinde bu akış sağlanmak zorunda o yüzden çok sık bölünüyorum.

Diğer odalarla olan duvarlar çok ince o yüzden sesleri çok kolay alıyorum onun dışında koordinasyonda kopukluklar yaşıyorum ev ortamında. Maalesef misafir geliyor gürültü oluyor yani ev ortamında ev hanesi benim burada olduğumu ya da derste olduğumu hatırlayamayabiliyor. (13. Görüşme, 20 yaşında, 2. sınıf)

Ders İşleyiş Şekli (Senkron/asenkron) ve Derse Katılım

Öğrencilerden bazıları online eğitim sırasında ders işleyiş şeklinin derse katılım düzeyini olumsuz etkilediğini, senkron derste sistemsel olarak süre kısıtlaması olduğu için teorik konuların hızlı anlatıldığını ve dersleri asenkron olarak sonradan izlemenin sıkıcı olduğunu ve bu durumun olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Asenkron derslerin de yavaş olduğunu ve videoların uzun olduğu için sıkıcı olduğunu ifade etmişlerdir.

... asenkron olunca öğrenciler salabilir dersi diye düşünüyorum, dersleri hafta sonu izleyelim diye düşünüyor biriktiriyorlar sonra hepsini birlikte izleyince verim alamadıklarını düşünüyorum. Ben arada bir öyle yaptığım için kendimden örnek veriyim size (2. Görüşme, 20 yaşında, 1. sınıf)

...Teorik eğitimin online olarak yeterli olduğunu düşünmüyorum kesinlikle çünkü sistemin bize tanımladığı bir süre var ve hocalar da bunu yetiştirebilmek için çok hızlı anlatıyorlar. Çok detaylı anlatmıyorlar, yüzeysel anlatıyorlar... (3. görüşme, 22 yaşında, 3.sınıf)

Ölçme Değerlendirmede Zorluk

Öğrencilerden bazıları online sınavlarda sürenin yetersiz olduğunu bazı öğrenciler ise sınav süresinin uzun olmasının öğrenciyi kopya çekmeye yöneltebildiğini ifade etmiştir. Ayrıca sorularda geri dönüş seçeneğinin olmamasını da olumsuz olarak belirtmişler ve sınavlarda soru şeklinin klasik olmasının klavyeden yazım sırasında zorlanmalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir.

...Sınavlarla ilgili klasik sınav olduğu zaman çok büyük sorun oluyor yani yetiştirme sorunu çok fazla yaşıyoruz. Sonuçta klavyeden yazmak işte büyük harf, küçük harf nokta, virgül çok uzun sürüyor. Yetişme sorunu oluyor bir de bazen donma sorunu oluyor. Soruyu işte geçme sorunu oluyor...(11. Görüşme, 21 yaşında, 3. sınıf)

...sınavların yüz yüze olması hem sınıfta hocalar bulunduğu için kopya gibi bir risk söz konusu olmuyor. Kopya gibi diyelim. Ayrıca yüz yüze eğitimde daha çok öğrenmeye yönelik oluyor. (7.Görüşme, 21 yaşında, 2.sınıf)

Kazanımlar

Teknolojik Beceri Kazanımı

Öğrencilerden bazıları uzaktan eğitimin bilgisayar ve internet kullanımı konusunda kendilerini geliştirdiğini, süreç içerisinde verilen ödevlerin araştırmacı kimliklerini geliştirdiğini ve makale okuma alışkanlığı kazandırdığını belirtmişlerdir.

...şu an ödev yapmak demek benim için yani dünyaya açılmak gibi. İngilizce makaleleri çevirmeye çalışıyorum..... Bu benim araştırmacı ruhumu dile getirdi. Zaten hemşireliğin diğer bir rolü de araştırmacı olmaktır. (9. Görüşme, 21 yaşında, 4. sınıf)

...Uzaktan eğitimi bir avantaj olarak görüyorum en azından dijital alanda kendime birazcık daha güvenebildim. (7.Görüşme, 21 yaşında, 2.sınıf)

Ulaşılabilirlik

Katılımcılardan birisi yaş grubu olarak teknolojiyle çok iç içe oldukları için bu süreçte öğretim elemanlarıyla iletişimlerinin olumlu olduğunu belirtmiştir. Bir diğer öğrenci ise uzaktan eğitim sırasında sosyal medya aracılığıyla öğretim elemanlarının daha ulaşılabilir olduğunu belirtmiştir.

...normal sınıf ortamında işlediğimiz derslerde hocalar bize daha soğuk daha böyle ulaşılmaz geliyordu. Ama şimdi her şey internet ortamında olduğu için hem hocalar hem biz daha böyle online çağa girdiğimiz için daha içli dışlı olduk gibi oldu. Çünkü biz devamlı mesela bir sorun oluyor hocalar ile WhatsApp üzerinden konuşabiliyoruz. Aynı şekilde onlar bize geri bildirimde bulunabiliyor, gruplarımız var. (3. Görüşme, 22 yaşında, 3. sınıf)

Güçlükler**Öğretim Elemanı ve Arkadaşlarıyla Etkileşim**

Öğrencilerden bazıları uzaktan eğitim sırasında diğer arkadaşlarını rahatsız edeceği düşüncesiyle derste soru sormaktan çekindiklerini, e-posta ya da telefon yoluyla öğretim elemanlarına ulaşabilirse de yüz yüze eğitimde öğretim elemanlarına soru sorma imkanının daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretim elemanının ulaşılabilirliği açısından sorun olmasa da mesleki deneyim hakkında uzaktan görüşmenin zor olduğunu belirtmişlerdir.

... benim çok sorum oluyor mesela. Üst üste sorular sorabilirim insanları rahatsız etmek istemiyorum. (1. Görüşme, 19 yaşında, 2. sınıf)

...aslında uzaktan yani teknolojik olarak telefon bilgisayar siz söylüyorsunuz şuradan ulaşabilirsiniz, buradan ulaşabilirsiniz diye. Daha çok ulaşma iletişim imkânı varmış gibi gözükse de benim için öyle değil. Yüz yüze okulda veya hastanede size soru sorma olanağım daha fazlaydı. Bu şekilde olunca acaba rahatsız edecek miyim veya hoca ne zaman müsait olur gibi... ne zaman geri dönüş yapacak...bu sıkıntıları yaşadım. Yüz yüze daha iyiydi ulaşabilme imkânım benim açımdan... (14. Görüşme, 22 yaşında, 4. sınıf)

Konsantrasyon/Motivasyon

Öğrencilerden bazıları senkron ders sırasında ders aralarının yetersiz olması ve ders arası verememenin konsantrasyonlarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Öğrenciler, yüz yüze eğitimde öğretim elemanı ile göz temasının olmasının konsantrasyonunu artırdığını, uzaktan eğitimde göz teması kurulmadığı için derse odaklanma ve aktif katılım göstermelerinin olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir.

Derse girdiğim zaman ben mesela sonradan izlediğimde mola veriyorum ama senkron olarak girdiğim zaman mola veremiyorum. Arada konsantrasyonum bozuluyor... (1. Görüşme, 19 yaşında, 2. sınıf)

... göz teması kuramadığımız için daha zor oluyor. Uzaktan eğitim o açıdan zor. Odaklanma sorunu ben kendi adıma cidden yaşıyorum... (6. Görüşme, 20 yaşında, 2. sınıf)

Ev içi/Ders Yükü Sorumluluğu Artışı

Öğrencilerden bazıları online eğitim sürecinde ev içi sorumluluklarının arttığını, ev işlerinin yapılmasının gerekliliği yüzünden derslere ayırdığı zamanın azaldığını, dersleri aksattığını ya da derse katılmayı unuttuğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu süreçte ders yoğunluğunun çok fazla

olduğunu ve bu durumun kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

...Kafam artık benim üçe bölündü ödev, sunum, sınav. Bunların hepsini yapmak da gerçekten çok vakit istiyor ... Hocaların bizden beklentileri çok fazla. Şimdi evdeyiz, ailemize karşı sorumluluklarımız da arttı. Benim sorumluluklarım arttı mesela. Okuldayken tek sorumluluğum okula gitmek, gelmek, yemek yemek, ders çalışmak. Şimdi sorumluluğum arttı. Yani anneme karşı, aileme karşı... (9. Görüşme, 21 yaşında, 4. sınıf)

Bazen annemin söylediklerini yapıyorum. Hani mesela ev işi falan oluyor. Yani bir yerde çalışmıyorum. Bazen geç uyanıyorum sabah katılamıyorum. Bazen unutuyorum. Ortamın içinde bulunmak gerekiyor. O atmosferi yaşamak gerekiyor. O zaman daha etkili oluyor. Çünkü yani uzaksın işte. O ortamdan uzaksın. O zaman yeteri kadar fayda göremiyorsun, etkilenemiyorsun. Yani ben öyle düşünüyorum. Benim açımdan öyle oluyor... (5. görüşme, 20 yaşında, 1. sınıf)

Endişeler**Öğrenmeye ve Mesleğe İlişkin Kaygı**

Öğrencilerin çoğu uzaktan eğitim sürecindeki uygulama eksikliği nedeniyle bilgileri çabuk unuttuklarını ve bilgilerin sadece teoride kaldığını belirtmişlerdir. Hemşirelik bölümünün uygulamaya dayalı bir meslek olduğunu ve uygulama eksikliğini kendilerini kaygılandırıldığını ve mezun olamayıp hemşire olamayacakları düşüncesi oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler, bu durumun ileride mesleki yeterliliklerini kötü etkileyeceğini, malpraktise yol açacağını, adaptasyon zorluğu yaşayacaklarını ve daha fazla çaba sarf etme gerekliliği olacağını düşünmektedir. İnsanların uzaktan eğitimle alınan eğitim dolayısıyla hemşirelere güvenemeyeceğini ve onların aslında haksız da olmadığını ifade etmişlerdir.

Uygulamalarda sıfır olduğumuzu düşünmeye başladık çünkü çok uzun süre geçti bir seneye yakın süre geçti. Uygulamaya çıkmayalı.özümlü bir yitim oluyor. Çok fazla bir yitim oluyor hatta....şunu düşündüğüm zamanlar oluyor acaba sağlık dışında bir yöne mi gitsek hani sağlıklı mı bıraksak çok tehlikeli çok zararlı her şeyi göz önünde bulunduran bir hemşirelik var yani malpraktis var... İntörn değil de şu an hala bir öğrenci konumunda hissediyoruz kendimizi, hiçbir zaman böyle mezun olamayıp sanki hemşire olamayacağımız düşüncesi var... (12. Görüşme, 23 yaşında, 4. sınıf)

...Şu an çevremdeki insanlar bile bundan bahsediyor zaten. Hani sizin atandığınız yıl hiç bir şekilde hastaneye gidip güvenemeyeceğiz. İşte hemşirelere güvenemeyeceğiz diyorlar. Ben bunu duydum yani bir kaç kere. Onlara da şey diyorum hani evinizi yapacak olan inşaat mühendisi de uzaktan eğitim alıyor onlara nasıl güveneceksiniz o zaman diyorum. Bir şekilde kendimi savunmaya gidiyorum ama haksız değiller aslında bir şey bilmiyoruz... (1. Görüşme, 19 yaşında, 2. sınıf)

Eşit/Adil Değerlendirilme

Öğrencilerden bazıları öğrenci değerlendirilmesinin uzaktan eğitimde çok etkili bir şekilde yapılmadığını, online sınavlarda kopya çekme oranının fazla olduğunu ve bu durumun okul başarılarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

...yani kopya çekme oranları daha fazla sınavlarda bu yüzden değerlendirme açısından belki o notu alamayacak kişiler bile benimle aynı notu alıyorlar...(11. Görüşme, 21 yaşında, 3. sınıf)

...internette nasıl desem arkadaşlarımız kopya çekiyor düşüncesiyle biz diyoruz ki ya biz çalışalım ama çalıştık sınavı yapacak zaten. Yani ön plana çıkma duygusu yok oluyor ve bu bizim çalışmamızı etkiliyor. Diyoruz ki çalışsak da zaten bizi geçecekler ee çalışmazsak da geçiyorlar (gülerek)... (4. Görüşme, 22 yaşında, 4. sınıf)

Öneriler

Sistem Alt Yapısı

Öğrencilerden biri uzaktan eğitim sürecinin yürütüldüğü sistemde kayıtlı olan derslerin video oynatma hızının artırılmamasını olumsuz olarak nitelendirmiş ve oynatma hızının artırılmasına ilişkin öneride bulunmuştur.

...Bazı hocalar çok yavaş gidebiliyor. Bu tabii ki biz daha iyi anlayalım diye ki gerçekten çok iyi anlıyoruz. Ama mesela 2x ya da 1,5x ile de izleyebiliriz tekrarını izlediğimde. Öyle çok faydası olabilir bana mesela iki kere izliyorum ben. Birincide anlıyorsam ikincide tekrardan izliyorum hani not alayım diye. Onu 1x ya da 2x şeklinde izlemek isterdim... (1. Görüşme, 19 yaşında, 2. sınıf)

Öğrenmeyi Destekleme/Materyal Sağlama

Öğrencilerden bazıları öğrenmeyi artırmak için link verip video izletmek yerine simülasyon tekniklerinden yararlanılması gerektiğini, pratik uygulamalar için öğrencilerden video çekip öğretim elemanlarına göndermelerinin istenmesinin faydalı olacağını ve sunum dışında verilen kaynakların yetersiz olduğunu ve daha fazla kaynak yüklenmesi gerektiğini düşünmektedir.

...En azından bence simülasyon tekniği kullanılabilir bize bir nebze olsun ee, çünkü oraya link bırakılıp bu videoyu izleyebilirsiniz deyince yani bilmiyorum çok süregelen gitmiyor. Ancak hoca birebir anlatınca daha güzel oluyor. Bunu bir hocamız yapmıştı dersinde benim hoşuma gitmişti güzeldi. Bunlar diğer dersler de de kullanılabilir diye düşünüyorum. Faydası oluyor gerçekten en azında süreci daha pozitif olumlu atlatmak açısından.... (13. Görüşme, 20 yaşında, 2. sınıf)

Değerlendirme Yöntemi Önerileri

Öğrencilerden biri uzaktan eğitim sürecinde yapılan sınavlarda sorulan soruların öğrencilerin kopya çekebileceği tarzda sorulmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Hani bize sorulan sorular kopya çekebileceğimiz yönde olmaması gerekir. Mesela bize hocanın sorduğu soruyu gerçekten de Google'ın bilemeyeceği bir şey olması lazım. Soruyu öyle bir sormalı ki hani Google bilememeli o soruyu veya bir kaynağında bahsetmemeli. ...çünkü biz sunumlarda hani bizim sunum dosyalarını veriyorsunuz ya bize CTRL+F tuşuyla biz sizin herhangi bir kelimenizi.. yazıyorum direk çıkıyor kelime. Bu da çok basit oluyo...(4. Görüşme, 22 yaşında, 4. sınıf)

TARTIŞMA

COVID-19 pandemisini kontrol etmek için uygulanan müdahalelerden birisi de küresel çapta hızlı bir şekilde eğitim sisteminde uzaktan eğitime geçiş yapılmasıdır. Teorik

ve uygulamalı bir eğitim olan hemşirelik eğitimi de bu durumdan etkilenmiştir^{10,15}. Çalışmada zaman planlamasında esneklik ve mekân konforu, ders işleyiş şekli ve derse katılım, kaynak sağlama ve derslerin kayıt edilmesi ile ölçme değerlendirmede kolaylık uzaktan eğitimin avantajları arasında yer almıştır. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda uzaktan eğitimin, öğrencilerin çevrimiçi derslere katılım zamanlamasını bireysel olarak planlaması, istediği ortamda derslere katılım gösterebilme özgürlüğünün olması, derse katılım için okula gelme zorunluluğunun bulunmaması gibi "zaman planlanmasında esneklik ve mekân konforu" avantajlarını beraberinde getirdiği belirlenmiştir. COVID-19 pandemisi döneminde yapılan benzer konulu çalışmalarda da uzaktan eğitimin olumlu yanlarının başında zaman ve mekândan bağımsız eğitim sunması yer almaktadır^{10,15,22-24}. Öğretim üyeleri ile yapılan araştırmalarda da eğitimin zamandan ve mekândan bağımsız olması, eğitime erişim kolaylığı sağlama uzaktan eğitimin avantajları olarak ön plana çıkmaktadır^{25,26}. Bu ve diğer araştırmalardan elde edilen bulgular uzaktan eğitimin "bireylere kendi kendilerine öğrenme imkânını sağlayan, geleneksel eğitime göre daha esnek ve birey koşullarına uyarlanabilir olma" şeklindeki literatür tanımının kapsamı ile uyumludur²⁷. Uzaktan eğitimde, aksenkron derslere kıyasla senkron derslerin motivasyon, derse katılım sağlama ve öğrenme düzeyi üzerinde daha olumlu etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Öğrenci ile öğretene arasında iletişimin çift yönlü olduğu bir uygulama olan senkron dersler, sınıf içi etkileşim, anlık soru sorma ve anlaşılmayan konular üzerinde tartışma fırsatı sunması noktasında yüz-yüze eğitime yakın bir ortam sunmakta olup, yararlı olduğu savunulmaktadır²². Ayrıca öğrencilerin senkron ders video kayıtlarını tekrarlı izleme olanağının öğrenme düzeyinin artışına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Park ve Seo, (2022) çalışmasında benzer şekilde uzaktan eğitimde derslerin tekrarlı şekilde izlenebilmesinin temel avantaj olduğunu belirlemiştir²⁸. Araştırmada öğrenciler uzaktan eğitimde ölçme değerlendirmede kendilerine kolaylık sağlama nedeniyle sınav yerine verilen ödevlere olumlu yaklaşmışlardır. Bu yaklaşımın temelinde öğrencilerin uzaktan eğitime geçişle artan zorunlu ders sayıları ve bu derslere ait sınavların ödevle değerlendirme yapılan dersler sayesinde azalması düşüncesi yatmaktadır. Ayrıca ödevle değerlendirme, öğrencilerin çalışmalarına erken dönemde başlayıp, daha uzun bir süreçte tamamlamalarını; böylece sınavla değerlendirme yapan derslere çalışmak için daha fazla zaman ayırabilmeleri açısından da avantaj sağlamaktadır. Buna ek olarak ödevlerin öğrencilerin sorumluluk ve bağımsız olarak bir görevi başarma duygusunun gelişmesine, onları literatür inceleme ve araştırma yapmaya teşvik etme konusunda katkı sağladığı düşünülmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimin hemşirelik öğrencilerini daha fazla araştırma yapmaya ve öğrenmeye motive ettiği saptanmıştır^{24,29}. Öğrenci merkezli öğrenme olarak tanımlanan bu durum öğrencilerin bireysel gelişmelerine katkısı açısından uzaktan eğitimin sağladığı önemli bir avantaj olarak yorumlanabilir.

Araştırmada uzaktan eğitimin dezavantajları internet erişimi ve alt yapı yetersizliği, fiziki ortam yetersizliği, ders işleyiş şekli (senkron/asenkron) ve derse katılım ile ölçme değerlendirmede zorluk şeklinde dört temada toplanmıştır. Uzaktan eğitimde derslere erişimin ve katılımın sağlanmasında elektrik, internet erişimi ve bilgisayar, tablet ya da akıllı telefon gibi cihazların kullanımı önemli bir gereksinimi oluşturmaktadır. Rana ve ark. (2021) çalışmasında öğrencilerin %44.6'sı internet bağlantısı ve elektrik kesintilerinin uzaktan eğitim için önemli bir engel oluşturduğunu belirtmiştir³⁰. Yapılan diğer çalışmalarda da öğrencilerin uzaktan eğitimle öğrenmelerindeki önemli sınırlamalardan birinin teknolojik altyapı ve kullanılan dijital araçlarla ilgili olduğu belirlenmiştir^{9,31}. Çalışmamızda bu gereksinimleri karşılanamayan öğrencilerin uzaktan eğitimden etkili bir şekilde yararlanamadıkları ve öğrenmelerinin olumsuz olarak etkilendiği belirlenmiştir. Yüz yüze eğitimde eğitim sürecinin kesintiye uğraması için doğa olayları gibi önemli olayların gerçekleşmesi gerekirken, uzaktan eğitimde elektrik kesintisi, internet bağlantısında yaşanan aksaklıklar ya da öğrencilerin uzaktan eğitim için kullanabilecekleri teknolojik cihazların olmaması gibi nedenlerin eğitim süreçlerinin aksamasına neden olması öğrenciler için uzaktan eğitimin önemli bir dezavantajını oluşturmuştur. Çevrimiçi yöntemler eğitim etkinliklerini destekleyip kolaylaştırırsa da, teknolojiden yararlanmak için bu durumun artıları ve eksileri eşit derecede önemlidir^{31,32}. Kurumların sistemsel altyapısının oluşturulması ve kullanımı sırasında bu durumu değerlendirerek gerekli iyileştirmeleri yapması, ihtiyacı olan öğrencilere bilgisayar/tablet, internet ya da mali desteğin sunulması gereklidir. YÖK tarafından üniversite öğrencilerine 6 GB'lık ücretsiz internet desteği verildiği belirtilmektedir³²⁻³³. Ancak bu desteğin öğrenciler tarafından kullanılabilme durumu değerlendirilmelidir. Geleneksel eğitim biçiminden uzaktan eğitime hızlı geçiş, hemşirelik öğrencileri için zorlayıcı bir süreç olmuştur. Geleneksel eğitimden farklı olarak, uzaktan eğitimde hemşirelik öğrencilerinin öğrenme sorumluluğu çok daha fazladır ve süreci yöneten asıl kişi öğrenci, öğretici ise rehber ve destekleyici konumundadır. Bu durum özellikle ev ortamında ders dinleme imkanı bulmakta zorlanan öğrenciler için uzaktan eğitimin önemli bir dezavantajını oluşturmuştur. Benzer şekilde Park ve Seo (2022)'nin çalışmasında da öğrencilerin uzaktan eğitimde ders zamanını erteledikleri veya dersi sonradan izleyebileceklerini düşündükleri için konsantrasyonda zorlandıkları belirlenmiştir. Bu durum öğrencilerin bireysel öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemesi açısından uzaktan eğitimin önemli bir dezavantajını oluşturmaktadır. Bu tür nedenlerle derse katılımı erteleme eğiliminde olan öğrenciler için zaman yönetimi uygulamalarından yararlanmaları önerilebilir²⁸. Yapılan farklı çalışmalarda evdeki çalışma ortamının uygunsuzluğu, yetersizliği ve evdeki sorumlulukların artmasının da öğrencilerin uzaktan eğitime yararlanmasında kısıtlamaya neden olduğu bildirilmiştir^{10,34,35}. Bizim çalışmamızda da öğrenciler bu durumu hem uzaktan eğitimin dezavantajı hem de güçlüğü olarak belirtmiştir. Bu sorunun ev içindeki rol ve sorumlulukların yeniden gözden geçirilmesi ve uygun

planlamanın yapılması için aile üyelerinin katılımıyla çözümlenmesinin uygun olabileceği düşünülmektedir. Uzaktan eğitimde belirlenen diğer dezavantaj da ders işleyişi ve derse katılımıdır. Öğrencilerden bazıları online eğitimde derslerin senkron ya da asenkron olarak işlenmesinin derse katılımlarını ve öğrenmelerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Öğrenciler açısından senkron dersler daha çok kabul gören yöntem olsa da derslerin sistemde belli süre içinde verilmesi, bu nedenle teorik konuların hızlıca geçilmesi öğrencilerin uzaktan eğitimle öğrenmelerini olumsuz etkilediği için dezavantaj olarak görülmektedir. Ayrıca senkron derslerde yüz yüze eğitimde olan göz temasının bulunmaması da öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları güçlükler arasında yer almaktadır. Bu durumun öğrencilerin konsantrasyonlarını ve derse katılımlarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Asenkron derslerin yavaş ve sıkıcı olarak görülmesiyle öğrencilerin derse devam, dinleme ve konsantrasyon sorunları yaşamalarına sebep olmuştur. YÖK tarafından başlatılmış olan "Dijital Dönüşüm Projesi" kapsamında, bazı üniversitelerdeki öğretim elemanlarına 2018 Kasım ayından itibaren 'Dijital Çağda Yükseköğretimde Öğrenme ve Öğretme' dersi verilmiştir³⁶. Ancak COVID-19 pandemisi nedeniyle uzaktan eğitime hazırlıksız olan yükseköğretim kurumları gibi hemşirelik bölümleri de sahip oldukları alt yapı ile eğitimlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Bu da öğrencilerin aldıkları eğitimin etkinliğinin azalmasına sebep olmuş olabilir. Asenkron derslerin hazırlanması için öğretim elemanlarının eğitim teknolojileri, eğitim senaryosu, e-öğrenme senaryosu hazırlama ve hazırlanan bu senaryoları pdf, doc, ppt gibi temel ofis uygulamaları veya Articulate, Captivate, iSpring gibi zengin çoklu ortam içerikleri ile yaratma gibi bilgilere sahip olmaları gerekmektedir³⁴. Bundan sonraki süreçte öğretim elemanlarını bu konular hakkında bilgilendirmek hemşirelikte verilen uzaktan eğitim derslerinin içeriğinin, çeşitliliğinin ve kalitesinin artırılmasında önemlidir. Böylece verilen eğitim daha eğlenceli ve interaktif hale getirilerek öğrencinin aktif katılımı da sağlanabilir.

Eğitmenler tarafından grup ve proje çalışması, vaka tartışmaları gibi aktif öğrenmeyi teşvik eden tekniklerin kullanılması öğrencilerin kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almaları için faydalı olacaktır^{9,18,37}. Bu çalışmadan elde ettiğimiz bulgular da sınavdan daha ziyade makale tartışması, olgu sunumu tarzındaki ödevlerin uzaktan eğitimin ölçme değerlendirmesinde daha yararlı olduğunu desteklemektedir. Ayrıca online sınavlarda kopya çekme olasılığının artması, sorularda geri dönüş seçeneğinin olmaması ve özellikle klasik soruların sorulduğu online sınavlarda klavyeden yazı yazmada zorluklar yaşanması gibi dezavantajlar da öğrenciler tarafından bildirilmiştir. Araştırmada uzaktan eğitimin sağladığı kazanımlar teması altında teknolojik beceri kazanımı ve ulaşılabilirlik alt temaları elde edilmiştir. Online derslere katılım ve derslerin gerektirdiği etkinlikleri yerine getirmede internet ve bilgisayar kullanma zorunluluğu öğrencilerde internet ve bilgisayar kullanma becerilerini geliştirmesi açısından önemli bir kazanım sayılabilir. Işık ve Kaya (2021)'nin çalışmasında da benzer bir sonuç elde edilmiştir¹⁰.

Çalışmamızda öğrenciler tarafından belirtilen diğer kazanım da öğretim elemanlarıyla iletişimin artmasına bağlı ulaşılabilirlik olarak saptanırken bu durum aynı zamanda çalışmaya katılan bazı öğrenciler açısından uzaktan eğitimde yaşanan güçlükler içerisinde sayılmıştır. Bu durumun her bir anabilim dalındaki ders işleyişi ve öğretim elemanı tutumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda uzaktan eğitimin en önemli pedagojik engelleri arasında öğrenci ve öğretim elemanı arasındaki etkileşim ve iletişimin azalmasına bağlı dersin öğrenme düzeyinde düşüş yer almaktadır^{9,18,19,38}. Çalışmamızdan elde edilen ve birbirleriyle çelişen bu bulgular öğrenci ve öğretim elemanı arasında sağlanan ve kendi içinde belli sınırları olan iletişimin öğrenmeye daha olumlu etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Öğrencilerin akranlarıyla, eğitmenlerle, ders içeriği ve ara yüzlerle etkileşimi uzaktan eğitim sürecinin önemli bir parçasıdır³⁹. Bu bağlamda uzaktan eğitimde öğretim elemanının, ders içeriği ve akran etkileşimini destekleyerek öğrencileri öğrenmeye motive edici eylemlerde bulunulması gereklidir. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik önerileri de öğrenmeyi destekleyici farklı öğretim yöntemlerinin kullanımı yönündedir. Öğrenmeye ve mesleğe ilişkin kaygı, araştırmada uzaktan eğitime ilişkin hemşirelik öğrencilerinin endişeleri arasında yer almıştır. Klinik uygulama eğitimi, öğrencinin becerilerini, teorisini ve eleştirel düşünme süreçlerini profesyonel uygulamaya entegre etmek için gereklidir⁴⁰. Bunun dışında öğrenciler klinik uygulamada hemşire gibi düşünmeyi ve davranmayı öğrenerek mesleki kimliklerini geliştirirler⁴¹. Hemşirelik eğitiminin uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi, sınırlı pratik deneyim ile sonuçlanmaktadır⁴². Karaman ve ark. (2021) çalışmasında öğrenciler %81.5'inin uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir¹⁵. Başka bir çalışmada ise öğrencilerin %73.6'sının uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilmesinde dersi anlama/kavrama açısından güçlük yaşadıkları saptanmıştır⁴³. Durgun ve ark. (2021) çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin pandemi sürecinde eğitimleriyle ilgili orta düzeyde kaygılarının olduğu belirlenmiştir⁴⁴. Bu açıdan gerek çalışmamızda ve gerekse pandemi sürecinde yapılan ilgili çalışmalarda öğrencilerin klinik ve laboratuvar uygulamalarından kazanacakları beceri, davranış ve deneyim ihtiyaçlarını uzaktan eğitimin karşılamaması nedeniyle mesleki kimlik gelişimlerinin olumsuz etkileneceği konusunda benzer endişelere sahip olduğu tespit edilmiştir^{9,10,19,37}. Bu sonuç, pandemi sürecinde uzaktan eğitimle mezun olan hemşirelik öğrencilerinin mesleki atamalarında daha uzun süre oryantasyon programlarına dahil edilmelerini gerektirebilir. Ayrıca, uzaktan eğitimde klinik öğrenmeyi güçlendirecek simülasyon, sanal gerçeklik gibi farklı stratejilerin kullanımının artırılması geleceğe hazırlıklı olmamız açısından da önemlidir. Öğrencilerin diğer endişelerini ise eşit ve adil değerlendirme oluşturmaktadır. Pandemiyle birlikte çevrimiçi ortamlarda eğitim içeriğinin sunulması ve bu içeriğin çevrimiçi yöntemlerle değerlendirilmesi öğrencilerin endişe duymasına sebep olabilir⁷. Özellikle kopya çekme girişimleri bu endişelerin artmasında önemli bir etkeni oluşturmaktadır. Işık ve Kaya (2021) çalışmasında

araştırmamıza benzer şekilde uzaktan eğitimde öğrenciler arasında kopya çekmenin sıklıkla olduğunu ve bu durumun adil değerlendirmenin önüne geçmesi endişesi oluşturduğunu belirlemiştir¹⁰. Kopya çekme davranışını azaltmak amacıyla sistemde okunan sınav sorularına yeniden geri dönüş yapılamaması uygulaması tercih edilen uygulamalardan biridir. Ancak çalışmamıza katılan öğrenciler bu uygulamanın özellikle geçtiği soruya yeniden dönmek isteyen öğrenciler için önemli bir sorun ve not endişesi oluşturduğunu belirtmesi değerlendirmede farklı çözümlerin üretilmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Duraku ve Hoxha (2020), COVID-19 sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitimde değerlendirilmesine yönelik planlanan girişimler içerisinde birden fazla değerlendirme yönteminin birlikte kullanıldığını belirtmektedir. Bunlar eğiticiler tarafından, değerlendirmenin iletişim, çevrimiçi ödev ve testlerin birlikte kullanımıyla yapılması ve öğrencilerin süreç boyunca çalışmalarını derleyecek bir dosya aracılığıyla çevrimiçi bir platformda (Zoom vb.) uygulama boyunca bireysel olarak değerlendirilmesi şeklindedir⁴⁵. Çalışmanın yürütüldüğü hemşirelik bölümünde belirtilen yöntemlerin bir kısmının değerlendirme için kullanılmış olmasına rağmen özellikle öğrencilerin süreç boyunca bir dosya ile çevrimiçi değerlendirilmesi eşit/adil değerlendirme endişesinin azaltılmasında etkili olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

COVID-19 pandemisi nedeniyle uzaktan eğitim süreciyle eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini ve düşüncelerini belirlemek için yürütülen bu çalışmanın sonucu olarak öğrencilerin uzaktan eğitimde elde ettikleri avantajlar ve kazanımların dezavantaj ve güçlüklerle oranla daha az olduğu söylenebilir. Teknolojik altyapı gereksinimi, derslerin işleyiş şeklinin yüz yüze eğitimden farklı olması ve öğrencilerin iç ve dış motivasyonları bunu etkileyen önemli faktörlerdendir. Hemşirelik eğitimi uygulama ve teorik eğitimin birlikte verilmesi nedeniyle diğer bölümlerden farklıdır. Şu an için pandemi büyük oranda sona ermiş gibi görüne de gelecekte farklı nedenlerle yine küresel bir krizle karşılaşılması olası bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle hemşirelik bölümleri gibi uygulamalı eğitim veren bölümlerin gelecekte ortaya çıkabilecek acil durumlar karşısında kullanabilecekleri, mankenlerin veya standart hastaların kullanıldığı video kayıtlarının hazır bulundurulması gereklidir. İleriye dönük olarak, tüm okulların yaşadığımız pandemi gibi anormal durumlar için acil durum planları olmalıdır. Ayrıca öğrenci değerlendirme sistemlerinin bu tür acil durumlarda da kullanılabilir yöntemleri kapsayacak şekilde yapılandırılması ve sistem alt yapısının teknolojik ve eğitimsel açıdan güçlendirilmesi de önerilerimiz arasında yer almaktadır.

Etik Kurul Onayı (Kurul adı, tarih ve sayı no): İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu (Karar No: 1045, Karar Tarihi: 22.10.2020)

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Bu çalışma için katılımcılardan aydınlatılmış onam alınmıştır.

Yazar katkıları

Araştırma dizaynı: SEÖ, AA, GI, NEC, YT

Veri toplama: SEÖ, AA, GI

Veri analizi: SEÖ, AA, GI

Makale yazımı: SEÖ, AA, GI, NEC, YT

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere teşekkürlerini sunar.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from the Non-interventional Clinical Research Ethics Committee of Izmir Katip Çelebi University (Decision number: 1045, Date: 22.10.2020).

Conflict of Interest: None. Not reported

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from the participants for this study.

Author contributions

Study design: SEO, AA, GI, NEC, YT

Data collection: SEO, AA, GI

Data analysis: SEO, AA, GI

Drafting manuscript: SEO, AA, GI, NEC, YT

Acknowledgment: The authors would like to thank all students who agreed to participate in the study.

KAYNAKLAR

1. United Nations Development Programme. COVID-19 Pandemic Humanity needs leadership and solidarity to defeat COVID-19 [Internet]. 2020 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/presscenter/articles/2020/03/COVID-19-dayanisma.html>
2. Genç MF, Gümrükçüoğlu S. Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Electronic Turkish Studies*. 2020;15(4):403-22.
3. UNESCO. Education: From disruption to recovery [Internet]. 2020 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
4. Yüksek Öğretim Kurumu. Basın Açıklaması [Internet]. 26 Mart 2020 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>
5. Yüksek Öğretim Kurumu. Koronavirüs (Covid-19) Bilgilendirme Notu: 1 [Internet]. 13 Mart 2020 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx
6. Yüksek Öğretim Kurumu. Üniversitelerde Yüz Yüze Eğitim Başlıyor [Internet]. 2 Eylül 2021 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/video/guvenli-kampus-trt-haber.mp4>.
7. Agu CF, Stewart J, McFarlane-Stewart N, Rae T. COVID-19 pandemic effects on nursing education: Looking through the lens of a developing country. *Int Nurs Rev*. 2021;68(2):153-8.

8. Bdaire IA. Nursing students' and faculty members' perspectives about online learning during COVID-19 pandemic: A qualitative study. *Teach Learn Nurs*. 2021;16(3):220-6.
9. Langegård U, Kiani K, Nielsen SJ, Svensson PA. Nursing students' experiences of a pedagogical transition from campus learning to distance learning using digital tools. *BMC Nurs*. 2021;20(1):1-10.
10. Kaya Y, Akin Isik R. The contribution and challenges of the implemented compulsory distance education system to nursing education in the first period of the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study. *JERN*. 2021;18(Supp1):76-84.
11. Sajid MR, Laheji AF, Abothenain F, Salam Y, AlJayar D, Obeidat A. Can blended learning and the flipped classroom improve student learning and satisfaction in Saudi Arabia?. *Int J Med Educ*. 2016;7:281-5.
12. Madhavanprabhakaran G, Francis F, John SE, Al Rawajfah O. COVID-19 pandemic and remote teaching: Transition and transformation in nursing education. *Int J Nurs Educ Scholarsh*. 2021;18(1):20200082.
13. Almaiah MA, Al-Khasawneh A, Althunibat A. Exploring the critical challenges and factors influencing the E-learning system usage during COVID-19 pandemic. *Education and Information Technologies*. 2020;25(6):5261-80.
14. Subedi S, Nayaju S, Subedi S, Shah SK, Shah JM. Impact of E-learning during COVID-19 pandemic among nursing students and teachers of Nepal. *IJSHR*. 2020;5(3):68-76.
15. Karaman F, Çakmak S, Yerebakan AN. Covid-19 pandemisinde hemşirelik öğrencilerinin eğitimi: uzaktan eğitim süreci ve etkileri. *IGUSABDER*. 2021;15:571-80.
16. Kim DO, Lee HJ, Lee AY. A Study on relationship among positive psychological capital, physical health status, depression, interpersonal relationship and learning flow in nursing students. *J. Korea Converg. Soc*. 2020;11(1):349-57.
17. Kim SH, Park SY. Factors influencing on learning flow of nursing students. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*. 2014;15(3):1557-65.
18. Ramos-Morcillo AJ, Leal-Costa C, Moral-García JE, Ruzafa-Martínez M. Experiences of nursing students during the abrupt change from face-to-face to e-learning education during the first month of confinement due to COVID-19 in Spain. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2020;17(15):5519.
19. Diab MAE-HG, Elgahsh NF. E-learning during COVID-19 pandemic: Obstacles faced nursing students and its effect on their attitudes while applying it. *Am. J. Nurs. Sci*. 2020;9(4):300-14.
20. Cengiz Z, Gurdap Z, Işık K. Challenges experienced by nursing students during the COVID-19 pandemic. *Perspect Psychiatr Care*. 2021;58(1):47-53.
21. Clarke V, Braun V. *Thematic analysis: a practical guide*. London: Sage; 2022.
22. Özdoğan AÇ, Berkant HG. The examination of

- stakeholders' opinions on distance education during the Covid-19 epidemic. Milli Egitim Dergisi. 2020;49(1):13-43.
23. Tümen Akyıldız S. College students' views on the pandemic distance education: A focus group discussion. IJTES. 2020;4(4):322-34.
 24. Şener Y, Taplak AŞ, Akarsu RH. COVID-19 pandemisi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye yönelik görüş ve tutumları. Sağlık Bil Değer. 2022;12(1):137-46.
 25. Alpaslan M. Öğretim üyelerinin özel yeteneklilerin eğitiminde uzaktan eğitimin kullanımına yönelik görüşleri. AUad. 2020;6(1):126-47.
 26. Koç E. An evaluation of distance learning in higher education through the eyes of course instructors. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2020;3(1):25-39.
 27. Özmen ZM. Bir lisansüstü öğrencisinin telekonferans ve uzaktan eğitim uygulamaları dersindeki deneyimleri. TURCOMAT. 2010;1(2):217-32.
 28. Park J, Seo M. Influencing factors on nursing students' learning flow during the COVID-19 pandemic: A mixed method research. Asian Nurs Res. 2022;16(1):35-44.
 29. Keskin Kızıltepe S, Kurtgöz A. Hemşirelik öğrencilerinin covid-19 pandemisi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi. J. Int. Soc. Res. 2020;13(74):558-566.
 30. Rana S, Garbuja CK, Rai G. Nursing students' perception of online learning amidst COVID-19 pandemic. J Lumbini Med Coll. 2021;9(1).
 31. Nabolsi M, Abu-Moghli F, Khalaf I, Zumot A, Suliman W. Nursing faculty experience with online distance education during COVID-19 crisis: A qualitative study. J Prof Nurs. 2021;37(5):828-35.
 32. Dhawan S. Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. J Educ Technol Syst. 2020;49(1):5-22.
 33. Yüksek Öğretim Kurumu. Üniversite Öğrencilerine Ücretsiz 6 Gb'lık "Uzaktan Eğitime Destek" Kotası [Internet]. 29 Nisan 2020 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/sayfalar/haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx>
 34. Yamamoto SG, Altun D. Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. Üniversite Araştırmaları Dergisi. 2020;3(1):25-34.
 35. Duraku ZH, Hoxha L. The impact of COVID-19 on higher education: A study of interaction among Kosovar students' mental health, attitudes toward online learning, study skills and changes in students' life. Duraku ZH, editör. Impact of the COVID-19 pandemic on education and wellbeing: Implications for practice and lessons for the future. Prishtina: University of Prishtina "Hasan Prishtina"; 2021.
 36. Yüksek Öğretim Kurumu. YÖK'ün "Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi"nde İmzalar Atıldı [Internet]. 18 Şubat 2019 [Erişim tarihi 5 Mayıs 2022]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agi-dijital-donusum-tanitim-toplantisi.aspx>
 37. Peloso RM, Ferruzzi F, Mori AA, Camacho DP, Franzin LC. da S, Margioto Teston AP, et al. Notes from the field: Concerns of health-related higher education students in Brazil pertaining to distance learning during the coronavirus pandemic. Eval Health Prof. 2020;43(3):201-3.
 38. Mahmodi M, Jalali Moghadam M. The correlation between students' attitudes and persistence in e-learning. Interdiscip J Virtual Learn Med Sci. 2019;10(2):e89195.
 39. Vlachopoulos D, Makri A. Online communication and interaction in distance higher education: A framework study of good practice. Int Rev Educ. 2019;65(4):605-32.
 40. Pimmer C, Brühlmann F, Odetola TD, Dipeolu O, Gröbbliel, U, Ajuwon AJ. Instant messaging and nursing students' clinical learning experience. Nurse Educ Today. 2018;64:119-24.
 41. Fitzgerald A. Professional identity: A concept analysis. Nurs Forum. 2020;55(3):447-472.
 42. Lowery B, Spector N. Regulatory implications and recommendations for distance education in prelicensure nursing programs. J Nurs Regul. 2014;5(3):24-33.
 43. Karaman F, Çakmak S, Yerebakan AN. Covid-19 pandemisinde hemşirelik öğrencilerinin eğitimi: uzaktan eğitim süreci ve etkileri. IGUSABDER. 2021;(15):571-80.
 44. Durgun H, Can T, Avcı A B, Kalyoncuoğlu B. Covid-19 sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ve kaygı düzeyleri. DEUHFED. 2021;14(2):141-147.
 45. Duraku Z H, Hoxha L. The impact of COVID-19 on education and on the well-being of teachers, parents, and students: Challenges related to remote (online) learning and opportunities for advancing the quality of education. Duraku ZH, editör. Impact of the COVID-19 pandemic on education and wellbeing: Implications for practice and lessons for the future. Prishtina: University of Prishtina "Hasan Prishtina"; 2021.